

Sophia szekunder szégyene

VISSZHANG - LXV. évfolyam, 24. szám, 2021. június 18.

Meglehetősen bizarr és sajátos (kevésbé eufemisztikusan szólva: irritáló módon megtévesztő) az a fénytörés, amelyben Lukács György alakja és életének kritikus pillanataiban mutatott viselkedése a tisztességgel, az etikai dimenzióknak tiszta és nemes motívumaival fonódik össze. Márpedig Kardos András nemrégiben megjelent írásában (*Az etika partizánja*, *ÉS*, 2021/22., jún. 4.) ezt a meghökkentő s alighanem minden provokatív szándéktól mentes megállapítást teszi: „Lukács kanyargós filozófusi és ideológusi, sőt némelykor politikusi pályáján nagyon nehéz, sőt életveszélyes helyzetekben is a tisztesség maximája szerint viselkedett, de legalábbis törekedett erre.” Kardos szerint Lukács György az „etika partizánjának mindenkor magatartását” gyakorolja, az „etikai ént” működteti önmagában akkor, amikor az 50-es évek Moszkvából vezényelt, egyebek közt Rákosi Mátyás által is asszisztált politikai-ideológiai furortól izzó boszorkányüldözésének célkeresztjében „a saját értékei és mércéje szerint viselkedik akár életveszélyes helyzetekben is”. (Vérmérséklettől függően indignáltan vagy blazírtan megjegyyezhetnék közbevetőleg, hogy ahogyan például Szókratész, úgy Hitler is a saját értékei és mércéje szerint viselkedett akár életveszélyes helyzetekben is, de ez feltehetően félrevinné a kritika irányát.)

Kardos úgy véli, hogy Lukács „etikai énjének” munkálkodása, valamint a Lukács ellen felhozott vádpontok (vélt vagy valós) átlátszósága bizonyíthatják és rántják le a leplet arról, amit a szerző aztán némi kaján elégtétellel rögzíthet: „Moszkva és Budapest felfigyelt arra, hogy Lukáccsal évtizedek óta az autonómia kélgyóját melengeti a bolsevik párt a kebelén. Lukács ugyanis egyfelől gondolkodott, másfelől etikusan maga-tartott nehéz helyzetekben is, minden taktikai önkritika dacára.”

Nos, meglehet, hogy Lukács Györgynek értelmiségi öntudatából, tagadhatatlan erudíciójából fakadó merész viselkedése a diktatúra rizikós helyzeteiben délibábos módon egy autonóm ember képzetét kelti. Olyan *partizánét*, aki erkölcsi héroszként a szellem és az etika harcmezején szegül szembe tiszteletre és irigylésre méltó etikai énjével a bolsevizmus ádáz ármánykodásával, és aki épp eme etikai énjével és viselkedésével triumfálhat azon. Csak hát a helyzet az, hogy egy ilyen Lukács-kép nem egyszerűen hamis és súlyosan elfogult, de ráadásul semmit nem árul érdemben az autonómia valódi erényéről, amellyel – szemben Lukács Györggyel, aki mindvégig szélsőséges marxistaként a rendszer ideológusa maradt – oly sok író, költő, filozófus valóban rendelkezett. Az a Bergyajev például, akit a Moszkvai Egyetem katedrájáról kergetett el hazájából a bolsevik rezsim. (Hazai példaként említhetném itt akár Lukács kortársát, a filozófus elnevezésre inkább méltó, ideológiák és az általában vett politika által áldásos módon nem befolyásolt, briliáns entellektüelt, Halasy-Nagy Józsefet is.)

Szeretném leszögezni: önmagában nem jelentene problémát, ha Kardos András (vagy bárki másnak) írásából Lukács György személyét illető burkolt, de tagadhatatlan elfogultsága párologna az olvasóra (vannak ennél rosszabb esetek is), ám az már legalábbis aggályos, ha ez az elfogultság nem egyszerűen rövidlátást, de szellemtörténeti vakságot jelent. A legfőbb kifogásom Kardos cikkével ugyanis éppen ez: olyan, elfogultságában félrevezető Lukács-képet idéz meg, Lukács György életének, viselkedésének olyan retrospektíve hamis apológiáját adja, amely tarthatatlan, és amely aligha férhet össze az intellektuális becsülettel. Mert hát az az etikai én, amelyet Kardos elismerőleg felemlít, a legjobb esetben is csak egy parányi, hasadt része lehet annak a fölé tornyosuló totális lukácsi énnel, amelyik létrehozta nemcsak a hazai, de világviszonylatban is az egyik legnagyobb szellemi-filozófiai botránykövét, a magyarul először 1954-ben olvasható *Az ész trónfosztását*. Lukács György e művében a kontinens másfél évszázad polgári – javarészt német – filozófusait diszkreditálja és denunciólja hagyományos ideológiától tocsogó, önkényes interpretációk alapján, a tárgyilagosságra való törekvés legkisebb szándéka nélkül, elkövetve ezzel a

filozófiatörténet jelentős korszakának egyik legnagyobb meghamisítását és jeles reprezentánsainak meggyalázását. Ha éltek volna, Lukács művében magukról olvasva Schelling, Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche vagy épp Spengler, Heidegger, Jaspers akár a Gulácsy Lajos-féle Na'Conxypán lázálombirodalmának abszurd figuráinak is gondolhatták volna magukat.

Kardos András kétségtelenül tisztában lehet mindezzel. A kérdés már csak az, vajon hol, melyik eldugott krecliben hunyorgott szerinte Lukács György autonóm, a tisztesség maximájának irizálóan igéző etikai énje akkor, amikor gazdája máskülönben egy ezer sebből vérző ideológiának és annak éktelen szenvedést okozó társadalmi megvalósulásának legitimálójaként végezte szorgos szellemi munkáját?

Úgy képelem, hogy Sophia, a bölcsesség istennője, alátekintve Az ész trónfosztásának szerzőjére és annak hasadt etikai énjére, zavarában csak némán irult-pirult. És mélységes szekunder szégyent érzett.